

(1989)

Mit jelent ez a szám, mit jelent az az év?

Hogy vége. Hogy vége, noha tudván tudtuk (tudtam), hogy sose lesz vége. A diktatúrában nem múlik az idő. Mindenki tudta ezt, a sosét. Aki most mást mond, nem üres halmaz, az, 1 valószínűséggel, hazudik. És hogy kezdődik. Végre kezdődik. A micsoda? Hát a... az a... amiről már álmodni is elfelejtettünk. Amiről megfeledkeztünk. Nem igaz, hogy őriztük a lángot. Nem igaz, hogy őriztük 1956 szellemét. Senki. Szinte senki. A Kádár-Magyarország a felejtés országa. De majd most jön... jön minden. Bor, búza, békesség. Szabadság, szerelem. Mintha tényleg ezt gondoltam volna, ilyesmit. Nagy öröm volt bennem, több mint az országos átlag.

Milyen élményed kapcsolódik hozzá?

A június 16dikai tüntetés; életem talán legnagyobb közösségi élménye. Nyeglén úgy mondanám, hogy még egy Fradi-meccsnél is nagyobb. De semmi nyegleséget nem akarok. A szabadságunkat ugyan nem mi harcoltuk ki (erről manapság olykor nagyszájúbban hősködünk), de ott egy pillanatra így tetszett. Hogy mi magunk vagyunk a magyarok annyit emlegetett, híres szabadságvágya. Szinte csak a forradalom adhat ilyen bensőséges pillanatokot (56 lehetett ilyen), egy villanás, amikor azonosnak érezhetjük magunkat az országunkkal, a nemzetünkkel.

Szerinted is meghatározó volt?

Hát persze.

Merre vezette az életünket?

Erre. Hogy mi ez, nem tudnám kapásból megmondani. De hogy ott, a Hősök terén erre senki nem gondolt, illetve senki nem erre gondolt, az biztos (hétszentség).

Mi lett volna, ha nincs, hogyan élnénk most?

Hogy milyen volna most egy poszt-Kádár-korszak? Hogy csak egy, csak egy diktatúra volna e vidéken? Eléggé elgondolhatatlan. Bár ez a reálisan létező izé is az, turultól Albertig, az üres baloldaltól a pimpós jobboldalig.

Őszintébben beszélünk azóta?

Nem. Igen. Akkor lényegében nem beszéltünk. Hol őszintén, hol őszintétlenül hallgattunk. Most a nagy öncsalások évada van, nyíltan a szemünkbe hazudunk – de olykor legalább rálátunk erre.

Másképp írunk?

Remélem. Mindig (kicsit) másképp írunk. Minden negyedszázad számít. De bizonyos másságok valóban összefüggnek 89-cel. Nem kell és nem is lehet a bujkálás, utalásos beszéd (ahogy a költő mondja: a sorok közt immár csak a sorköz van); másra mozdul a nyelv, másra lesz ideges, mástól ijed meg – és így tovább. Múlik az idő, ez nem ország- vagy pláne szabadságfüggő.

Milyen könyvek születnének ma, ha nem lett volna 1989?

Mért, ma milyen könyvek születnek? Leírható-e a milyenség? Rizsában van konzervatív vagy nacionalista fordulat – de hol vannak hozzá a könyvek? Vagy kevésbé hepciásan: ez ugyanaz a kérdés, hogy mit hozott az irodalomnak a szabadság. Úgy tűnik, nem olyan nagyon sokat. Nem jött lelkes lendületbe, nem nyíltak ki teli íróasztalfiókok. És közben változik az irodalom státusa is, arca is – az egész világon. Jó kérdés, jó válaszok nélkül.

Milyen emberek élnének ma?

Lehet, hogy lelkesebbek. Ha lehetne hihetni, hogy vége lesz. Ha nem, akkor süppednének tovább bele a kádárista, se-hal-se-hús maszatba. Igen, maszatosabb emberek élnének itt. Most mintha jobban lehetne látni, ki kicsoda. Még csak az sem igaz, hogy sok öröm nincs ebben.

Szerinted min múltott?

Azt tetszik kérdezni, hogyan működik a történelem? Kis gondolkodási időt kérnék. (És: Zsolt, ne szórakozz velem.)

Csoda volt, vagy ellenkezőleg: egyáltalán nem volt csoda?

Minden diktatúra vagy szerűség szükségszerűen véget ér egyszer. Ez nem csoda. De hogy éppen „most”: az többnyire az.

Mire emlékezünk és mire nem?

Társadalmi emlékezetünk gyáva, sunyi, őszintétlen, lyukacsos. Így csak arra emlékezünk, amire akarunk. Amit használni akarunk.

Mit kezdünk vele?

És azt hisszük, hogy evvel (evvel a manipulációval) lehet valamit kezdenünk. A baloldalinak mondott kormányok azt hiszik, meg lehet úszni emlékezés nélkül, vagy a bejáratott emlékezés-masinéria gépies működtetésével, a jobboldalinak mondottak a legvacakabb hagyományainkat erősítik föl (az ártatlan haza a belső és külső ellenség karmaiban) – hazafias ostorozásuktól e helyt eltekintek.